

Hamvas László – Szócs Andor

HAJDÚ-BIHAR MEGYEI KISVÁROSI FIATALOK ÉLETHELYZETEI ÉS JÖVŐKÉPEI

BEVEZETŐ

Az Európai Unió az ifjúságra, mint erőforrásra tekint. Mint minden erőforrás, területileg a fiatalok is különböző mennyiségben és minőségben oszlanak el. Nem mindegy tehát, hogy egy-egy közigazgatási egységen belül milyen tendenciákat figyelhetünk meg ezekben a mutatókban.

Manapság, mikor a fiatalok elvándorlása minden korábbi időszaknál magasabb, kardinális kérdés a döntéshozók számára minden szinten, hogy hogyan tudják komfortosabbá, élhetőbbé tenni számukra környezetüket. Ehhez viszont elengedhetetlen, hogy megismerjék értékrendjüket, motivációikat, életterveiket, problémáikat, mert csak ezek alapján lehet felelős és sikerrel kecsegtető döntéseket hozni.

Mivel a különböző területi egységek különböző adottságokkal és lehetőségekkel rendelkeznek, és mivel a társadalom struktúrája is egyre összetettebb, ma már lehetetlen univerzális megoldásokban gondolkozni a fiatalok kapcsán. Nem véletlen, hogy a területfejlesztésben is központi szereppel bír a regionális (hazánkban legújabbban a megyei) szint. Ezért az országos kutatások mellett egyre fontosabbá válnak a kisebb területi egységeket feltérképező vizsgálatok. Ez nem jelenti azt, hogy az így kapott eredmények egy része ne lenne értelmezhető és adaptálható más térségekre is. Nem utolsósorban pedig ezek az eredmények segítséget nyújthatnak olyan lokális intézkedések elindításához, amelyek hozzájárulnak ahhoz, hogy a fiatalok számára a lakóhelyen elképzelt jövő valódi alternatívája legyen az elvándorlásnak.

A magyar fiatalok egyharmada kisvárosban él (Magyar Ifjúság 2012). Ennek ellenére a legutolsó nagymintás hazai ifjúságkutatás eredményeinek publikálása során – bár a korábbiaknál több tanulmánykötet jelent meg – a kisvárosi fiatalok helyzetéről, vagy a településméretből adódó különbségekről kevés adatot találtunk. Kimutatható egy jövedelmi szakadék a Budapesten és a MEGYESZÉKHELYEKEN valamint az egyéb városokban és községekben élő fiatalok között (CZIBERE, 2014). A kisvárosi fiataloknak (is) több, mint 50 százaléka tervez külföldre menni tanulni vagy munkát vállalni (RUFF, 2013), ami megegyezik a falvakra jellemző értékkel, magasabb, mint a fővárosi, és alacsonyabb, mint a megyeszékhelyen élő fiatalok esetében. A kisvárosi

fiatalok legnagyobb problémájuknak a kilátástalanságot, a bizonytalanságot, és a céltalanságot látják (CZIBERE, 2014).

Jelen tanulmányunkban arra teszünk kísérletet, hogy a kisvárosi fiatalok életéről szóló információkat kiszélesítsük, azáltal, hogy bemutatjuk Hajdú-Bihar megye kisvárosi Z generációs fiataljainak életkörülményeit, jövőterveit.

RÉGIÓ ÉS IFJÚSÁG

Az Észak-alföldi Régióról manapság legtöbbször mint hátrányos helyzetű és leszakadó félben lévő térségről beszélünk. Kétségtelen, hogy több szempontból igaz ez, így például a munkanélküliségi ráta (12,9%) és foglalkoztatási ráta (50,3%) jelentős eltérést mutat az országos átlaghoz képest (munkanélküliségi ráta 6,4%, foglalkoztatási ráta 63,8%), ami a fiatal korosztály körében is kimutatható (KSH 2015). Ugyanakkor az Észak-alföldi régión belül Hajdú-Bihar megyére vonatkozóan a képzettség, jövedelem és várható élettartam alapján mért humánfejlődés-index (HDI) közepes értéket mutat Debrecen, Hajdúszoboszló, Balmazújváros, Polgár tekintetében.

Megfigyelhető, hogy a régió belül a viszonylag fejlettebb kistérségek nagyvárosok, ipari centrumok, oktatási és turisztikai központok köré szerveződtek (KOZMA 2006). Egy másik adatot is fontos figyelembe vennünk: Hajdú-Bihar megyében az egyik legmagasabb az 5000 fő feletti települések száma, ami 26%, míg ez országosan csupán 9%. A fiatalok száma lassú, folyamatos (de az országos átlag alatti) csökkenést mutat, a nappali tagozatos diákok száma is erőteljes csökkenésnek indult, 2015-ben valamivel kevesebb, mint 28.000 középiskolásról beszélhetünk megye szinten (KSH 2014).

A szocialista várostervezési időszakban a városok között kialakult hierarchikus láncolat – amely gyakran nem organikus, alulról jövő folyamat eredményeként jött létre – a rendszerváltást követően jelentősen átalakult. Számos, korábban privilegizálthelyzetben lévő (kis)városban a kisipari és a szolgáltató funkcióik is visszaestek. A folyamat az Alföldön is szembetűnő: a pozícióikat javító regionális centrumok és megyeszékhelyek illetve néhány kiemelt idegenforgalmi szerepkörrel bíró városon kívül általános a városok hanyatlása, sokhelyütt még az alapfunkciók ellátása sem megoldott. Pedig ez utóbbiak mennyiségi és minőségi kombinációja határozza meg egy-egy településen a lakosság életkörülményeit, esélyeit (BELUSZKY–GYÖRI, 1999).

Egy 2012-es, a régió középiskolai végzős diákjaira kiterjedő kutatás a fiatalok legégetőbb problémáit hat kategóriába sorolta:

- a cigány kisebbséggel kapcsolatos negatív vélemények
- a devianciák körébe tartozó problémák: drog- és alkoholfogyasztás, bűncselekmények

- a munkaerő-piaci lehetőségek beszűkülése: magas munkanélküliség, kevés munkalehetőség, elhelyezkedési nehézségek, anyagi nehézségek, bizonytalan elhelyezkedés diplomával
- kulturális élettel és közösségszervezéssel kapcsolatos problémák: kulturális programok hiánya, helyi – az állandó lakóhely szerinti – szórakozási lehetőségek hiánya, érdektelenség, közömbösség
- továbbtanulással kapcsolatos problémák: felsőoktatási intézményekbe való bejutási szigorítások, finanszírozás csökkentése
- aggodalom a jövő iránt: jövőkép hiánya, kilátástalanság (Szöcs, 2013).

Hajdú-Bihar megye fiataljaira vonatkozóan a 2005-ös Regionális Egyetem kutatás adatait figyelembe véve megállapítható, hogy a fiatalok szerint az általuk megszerzendő szakma nem piacképes, stabil megélhetést nem biztosít. Egyrésztől a megkérdezettek tudják, hogy mit szeretnének, tudják, hogyan lehetne a célt elérni, tenni azonban nem teszik. A régió felé alig mutatnak kötődést, nem fontos számukra, hogy lakóhelyük és annak térsége stabil jövőképet biztosítson számukra (KOZMA, 2006). A már említett 2012-es vizsgálat eredményei ennek némiképp ellentmondanak: a válaszadók alapvetően jól érzik magukat az Észak – alföldi Régióban, azaz, a mobilitási tervek, és a tényleges mobilitás arányai szignifikánsan eltérnek egymástól (Szöcs, 2013).

A látszólagos ellentmondás feloldásához segítséget nyújthat a Nováky Erzsébet által vezetett kutatócsoport Magyarország 2025 – Lehet másként is? címmel megjelent prognózisa, melyben a közösségi és egyéni értékek, valamint a stagnálás/hanyatlás és növekedés/fejlődés tengelyek mentén négy jövőalternatívát mutattak be. Ezek mindegyikében más-más módon jelenik meg a jövőről való gondolkodást és a jövőért végzendő/végzett cselekedeteket jellemző négy integráló erő: a felelősség, a közösségi lét és élmény, a cselekvés és a kreativitás (NOVÁKY, 2008).

1. ábra: Alternatív forgatókönyvek: jövőalternatívák

Forrás: Nováky Erzsébet, 2008.

	Közösségi értékek	
Stagnálás / hanyatlás	4. forgatókönyv: Együtt sodródunk és dagonyázunk (közösségi lét)	1. forgatókönyv: Egyén a közösség hálójában (felelősség, közösségi lét, cselekvés, kreativitás)
	3. forgatókönyv: Magunkra hagytak, magunkra maradtunk (-)	2. forgatókönyv: Individuumok társadalma (felelősség, cselekvés, kreativitás)
		Egyéni értékek

Az egyén számára tehát saját jövőképeinek megalkotására több alternatív forgatókönyv is rendelkezésre áll, és a választás során döntő jelentőséggel bír, hogy az egyén inkább individualista vagy közösségi orientáltságú valamint az, hogy mennyire pozitívan tekintenek a jövőre (Nováky 2008). A Z generációt kutató szakemberek ezért egyre inkább kiemelik a hagyományos családmódellet, mint megtartó erőt, illetve a digitális megoldások – mint a helyben nem elérhető szolgáltatások alternatívái – szerepét (PRENSKY, 2001; GÁBOR–KABAI–MATISCSÁK, 2003; SOMLAI, 2007, 2012; TARI, 2011; JANCSÁK, 2013; SZABÓ, 2015).

Egy 2015 őszi végzett kutatás segítségével – többek között – ezeknek a dimenzióknak a vizsgálatával próbáltunk meg választ kapni az élethelyzetek és jövőképek kapcsolatára.

A KUTATÁS JELLEMZŐI

Az elmúlt évtizedek felgyorsuló változásai miatt a hagyományosan alkalmazott módszerek, kérdéssorok már nem minden esetben alkalmasak arra, hogy az ifjúság életéről, problémáiról, jövőbeni elképzeléseiről részletes és releváns információkat kapjunk. Ezért az elmúlt fél év során egy egyetemi TÁMOP pályázat keretében kérdőívek segítségével egy feltáró kutatás keretében olyan – az ifjúságkutatásban nem hagyományos – új elméletek, nézőpontok, modellek alkalmazhatóságát vizsgáltuk, melyek közelebb visznek az összefüggések feltérképezéséhez.

A vizsgálat során 193 fő 18-20 éves Hajdú-Bihar megyei végzős középiskolás tanuló fiatalal sikerült kitöltetni a kérdőívet. A nem valószínűségi mintavétel során arra törekedtünk, hogy minden település- és iskolatípus reprezentálva legyen, ami a következő megoszlásokat adta: kistelepülésen él 23,8 %, kisvárosban 44,1

%, a megyeszékhelyen 32,1 %, illetve szakiskolás 24,9 %, szakközépiskolás 27,5 %, gimnazista 47,6 %. Az elért hét intézmény között volt állami, egyházi és magán fenntartású is.

Önkitöltős formában történt a lekérdezés, személyes jelenlét mellett, így a felmerülő kérdésekre azonnal válaszolni tudtunk. A kitöltés átlagosan mintegy 30 percet vett igénybe.

A továbbiakban a témánkkal kapcsolatos eredményeket mutatjuk be.

A SZABADIDŐ FELHASZNÁLÁSA

A szabadidős tevékenységek gyakoriságának vizsgálata során a településméret alapján kevés különbséget találtunk a mintába került fiatalok között. Az olvasás, színházlátogatás, hírműsorok nézése, baráti összejöveteleken való részvétel, önkéntes illetve fizetett munkavégzés esetében nincs, a különóra járás és a vallási eseményen való részvétel esetében található csak szignifikáns különbség, az előbbi esetében a kisvárosi fiatalok a legaktívabbak (sig: 0,037), míg az utóbbiban a két másik településtípus között találjuk a rájuk jellemző értéket (sig: 0,030).

A szervezeti tagság tekintetében kevésbé jellemző rájuk a környezetvédelmi (sig: 0,023) és a politikai szervezetek (sig: 0,030) munkájában való részvétel, míg közepesen aktívak a vallási (sig: 0,010) és a hagyományörző csoportokban (sig: 0,028). A sport-, szurkolói-, művészeti-, oktatási-, hobbi-, érdekképviseleti-, ifjúsági-, karitatív szervezetek esetében ilyen kapcsolat nem mutatható ki a településtípusokkal. Bízató jel, hogy csak 8 fő volt a mintában, aki soha nem volt semmilyen szervezetnek sem tagja, a fiatalok lehetőségeikhez mérten keresnek érdeklődésüknek megfelelő csoportokat szabadidejük hasznos eltöltésére.

ÉRTÉKPREFERENCIÁK

Az egyének értékpreferenciáira erős hatással van az a társadalmi környezet, melyben élnek (GIDDENS 2008). De ez a kölcsönhatás fordítva is érvényes: az uralkodó értékpreferenciák aktív formálói a társadalomnak, hatással van mind a gondolkodásra, mind a cselekvésekre, ezáltal a jövőre is. Ez utóbbi szempontjából pedig kiemelten érdekes, hogy milyenek a mai fiatalok értékpreferenciái, hiszen egy-két évtized múlva, mikor ők lesznek döntéshozói szerepben, ezek a preferenciák fogják befolyásolni döntéseiket, ezáltal a társadalmi változásokat (KÁTAI, 2006; JANCSÁK, 2009).

Az értékpreferenciák vizsgálata során 20 változót emeltünk be a kérdőívbe, melyek közül a válaszadó fiatalok számára a barátság, a biztonság, a szabadság, és a szerelem voltak a legfontosabbak. A skála másik végén olyan tradicionálisnak tekintett értékek állnak, mint a vallásos hit, a hatalom és a közélet. Ez természetes életkori

sajátosságának tekinthető. Ami érdekesebb, hogy ha külön vizsgáljuk a kisvárosi fiatalokat, találunk finom különbségeket a preferencia-sorrendben.

Az 1. táblázatból látható, hogy a kisvárosi fiatalok számára valamivel fontosabb a pszichés biztonság (barátság, biztonság, boldogság, bizalom), mint az individualista értékek (szabadság, élmények, műveltség, fantázia), de ez nem jár együtt jelentősebb közösségi orientációval, ugyanis a nemzet, a vallás, a közélet és a környezet a sorrend második felében található.

1. táblázat: Értékpreferencia-sorrend a teljes mintában illetve a kisvárosi fiataloknál (százalék)

Teljes minta	%	Kisvárosi fiatalok	%
Igaz barátság	91,7	Igaz barátság	92,9
A család biztonsága	86,5	A család biztonsága	87,1
Szabadság	79,8	A szerelem/boldogság	80,0
A szerelem/boldogság	77,2	Bizalom az emberekben	75,3
Bizalom az emberekben	75,1	Szabadság	74,1
A békés világ	72,0	A békés világ	70,6
Érdekes élet, élmények	72,0	Belső harmónia	70,6
Belső harmónia	68,9	Érdekes élet, élmények	69,4
Műveltség	68,4	Műveltség	60,0
Eredetiség, fantázia	54,9	Eredetiség, fantázia	54,1
A környezet védelme	51,8	A családi hagyományok	51,8
A családi hagyományok	49,2	Az anyagi javak, pénz	49,4
Az anyagi javak, pénz	45,6	A környezet védelme	48,2
Elismertség	43,0	Elismertség	42,4
A haza, a nemzet védelme	42,5	A haza, a nemzet védelme	37,6
A tiszteletreméltó szokások megőrzése	40,1	A tiszteletreméltó szokások megőrzése	36,5
A társadalmi rend, stabilitás	34,7	A társadalmi rend, stabilitás	27,1
A vallásos hit	13,5	A vallásos hit	14,1
Hatalom, ellenőrzés mások felett	12,4	Hatalom, ellenőrzés mások felett	14,1
Politika, közélet	9,8	Politika, közélet	7,1

Forrás: Saját szerkesztés, 2016.

Két esetben a településméret szignifikáns különbségeket is mutatott, a család biztonságának preferálása esetében a kisvárosi fiatalok a falusi és megyeszékhelyi fiatalok között helyezkednek el (sig: 0,043), míg a műveltség esetében a legalacsonyabb értéket mutatják (sig: 0,029).

Összességében az értékpreferenciákat tekintve azt mondhatjuk, hogy a Hajdú-Bihar megyei kisvárosi fiatalok esetében biztonságra törekvő, azaz defenzív jövőstratégia valószínűsíthető.

ELHELYEZKEDÉSI TERVEK

Nemcsak az egyén, hanem a település és a térség jövője szempontjából is fontos kérdés, hogy a fiatalok hol terveznek munkába állni. A mintába került kisvárosi fiatalok 28,2 %-a jelenlegi lakóhelyének megyéjében, 32,9 %-a az országon belül, de más megyében, 21,2 %-a pedig külföldön képzelel el a jövőjét, míg viszonylag sokuknak, a megkérdezettek 17,6 %-ának még nincs erről kiforrott elképzelése. A térség számára ez nem túl jó hír, ám valamelyest bizakodásra adhat okot, hogy a kisvárosi fiatalok körében a legnagyobb a hajlandóság a lakóhelyen vagy annak megyéjében maradásra.

Rákérdeztünk arra is, hogy milyen típusú munkáltatónál terveznek munkát vállalni. A 2. táblázatból látható, hogy az elmúlt évek ilyen irányú felméréseihez képest magas az önálló vállalkozást tervezők aránya¹, a többség itt is a biztosabb állami vagy nagyvállalati környezetet preferálja a munkahelykeresésben.

2. táblázat: Milyen típusú szervezetnél tervez munkába állni?
(Hajdú-Bihar megyei kisvárosi fiatalok, százalék)

Közszféra vagy állami vállalat	40,0
Piaci szektor vállalatai	17,6
Saját vállalkozás	22,4
Civil szervezet	10,6
Nem tudja	9,4

Forrás: Saját szerkesztés, 2016.

Az adatok alapján elmondható, hogy az értékpreferenciáknál valószínűsített defenzív jövőstratégia a munkahelyválasztásnál is megfigyelhető.

A kérdőív szerkesztésekor – a korábbi kutatásokkal való összehasonlíthatóság kedvéért – szerepeltettünk hagyományosan alkalmazott kérdéseket, az eddig bemutatott eredmények ezek elemzésére tértek ki.

¹ A FIVOSZ 2011-es felmérésében a fiatalok 4 %-a jelezte, hogy vállalkozás indítását tervezi, a Magyar Ifjúság 2012 válaszadóinak ugyanígy 4 %-a mondta azt, hogy jelenleg vállalkozóként dolgozik.

Ahogy említettük, a kutatás fontos célja volt új elméletek alkalmazhatóságának vizsgálata is. Két olyan elméletet – a Randall Collins rituális sűrűség elmélete, illetve Philip Zimbardo időperspektíva elmélete – vontunk be a vizsgálatba, amelyekre ebben az összefüggésben korábban nem volt példa, éppen ezért a bevezetőben leírtaknak megfelelően lehetőséget biztosíthatnak arra, hogy pontosabb képet kaphassunk a fiatalokról. A következőkben az ezekkel kapcsolatos eredményeket mutatjuk be.

RITUÁLIS SŰRŰSÉG

Randall Collins a rituális sűrűség elmélet megalkotásakor abból indult ki, hogy a mai, rendkívül összetett világunkban a makro szintű elemzések ellehetetlenültek, helyettük mikro szinten (az egyén szintjén) végzett vizsgálatok eredményei alapján lehet valamiféle modellt alkotni. Igaz ez a társadalmi rétegződésre is, ma már nem az osztályhelyzet vagy más makroszintű társadalmi csoporttagság (ha egyáltalán beszélhetünk még ezekről) határozzák meg az emberek döntéseit, preferenciáit, viselkedését, hiszen egyre inkább feloldódnak azok a korlátok, amelyek korábban a különböző társadalmi csoportok között álltak. Az egyének közötti interakciók egyre inkább heterogénekké váltak és kiszélesedtek, és egy-egy konkrét szituációban más-más stratégiákat alkalmaznak (COLLINS, 2010). Ez annyira összetett és bonyolult rendszerhez vezet (amelyet Collins szituációs rétegződésnek nevez), amelynek megértéséhez a hagyományos rétegződéselméletek (alapuljanak azok akár a vagyoni helyzetre, a foglalkozások presztízsére vagy a hatalmi helyzetekre) már nem adhatnak adekvát magyarázatokat.

Akkor vajon mi lehet mégis az a rendező elv, amely képes valamiféle szabályt adni a mikrohelyzetek egyediségén alapuló világunkban? Collins a különbségeket abban látja, hogy ezekben a szituációkban mennyire változatosak a már említett választható és alkalmazott stratégiák. Elmélete szerint minél zártabb csoportokban zajlanak az interakciók, annál homogénebb lesz azok élményanyaga – azaz annál rituálisabbá válnak a szituációk. Azokban az esetekben, amikor a homogenitás erős, azaz a környezet magas rituális sűrűségű, megfigyelhetőek a következő általános jellemzők:

- korlátozottakká válnak a nyelvi kódok,
- ismerethiány alakult ki az eltérő szocio-kulturális modellekről, emiatt azok elutasítottá válnak,
- leegyszerűsödik a világkép,
- erős csoportszolidaritás alakul ki, ami felerősíti a mi versus ők szemléletet, megjelenik a mások kizárása,
- általánossá válik a másság elutasítása, teret nyer a fundamentalizmus, a radikalizmus.

A szituációs stratégiák beszűkülése egy olyan folyamatot generál, melynek végén a választási lehetőségek erőteljesen beszűkülnek. A magas rituális sűrűségű csoportokban az előítéletesség egyenesen életformává alakul (FUCHS–CASE, 1997).

Collins elmélete nem csak horizontálisan értelmezhető, azaz nem csak zsáktelepüléseken vagy éppen vallási szektákban alakulhat ki magas rituális sűrűség. Vertikálisan is beazonosíthatóak ilyen csoportok, függetlenül a társadalmi presztízstől vagy éppen a különböző tökefajták birtoklásától. Példaként említi a „felső tízezer” képviselőit, akik esetében ugyanúgy megfigyelhető a szituációk homogenitása: az üzleti találkozók, a társadalmi események, a preferált szabadidő eltöltési helyszínek és eszközök szintén erősen homogén élményanyagot jelentenek ezen csoport számára, és a klubba bekerülés nehézsége miatt (a megszerzett vagyon önmagában nem jogosít tagságra) nem is nagyon változnak a rítusok.

A kérdőív szerkesztésénél azzal a nehézséggel kellett szembesülnünk, hogy nincs kipróbált és jól használható mérőeszköz a rituális sűrűség megállapítására. A probléma áthidalására Murányi István és Szabó Ildikó nyomán, akik a középiskolások előítéletességének vizsgálata során egy nagymintás kérdőíves kutatás másod-elemzésekor a rituális sűrűséget a különböző szocializációs terekben mért aktivitás alapján azonosították be sikerrel (MURÁNYI–SZABÓ, 2007), egy 28 változós mérőeszközt hoztunk létre, két fontos szempont alapján: egyrészt minél színesebben mutassa be az aktivitást (gyakorisági, minőségi és mennyiségi mutatók is elérhetőek legyenek), másrészt összehasonlíthatóak legyenek más kutatások (leginkább a Magyar Ifjúság és az European Social Survey) adatbázisával.

Kutatásunk egyik legfontosabb eredményének azt tekintjük, hogy sikerült a rituális sűrűség mérésére alkalmas eszközt alkotni, ugyanis miután a változókból a szocializációs szintek szerinti indexeket hoztunk létre, majd azokkal klaszterelemzést végeztünk², szépen kirajzolódtak a csoportok, melyet a 3. táblázat mutat be:

² A média indexbe 4 változót vontunk be: a hírműsorok nézésének gyakoriságát, a válaszadó tájékozódását segítő médiatermékek számát, jellegét és irányultságát. Minden esetben háromfokú skálán, 0-2-ig értékeltük a válaszokat. A közösségi index 17 változóját 14 szervezettípusban lévő korábbi vagy jelenlegi tagság, illetve az elmúlt évben végzett munka, önkéntesség és társasági eseményen való részvétel jelentette. Ezeket dichotom változókként kezeltük, 0, 1 értékekkel. A szabadidő indexet a különórára és színházba járás, a vallási eseményen való részvétel és az olvasás gyakorisága adta meg. Itt is háromfokú skálán, 0-2-ig értékeltük a válaszokat. Végül a család indexet a szülők szervezeti tagsága és az otthoni beszélgetések témaszínúsége és gyakorisága állította össze, szintén háromfokú skálán, 0-2-ig értékelve. A 4 indexet ezután standardizáltuk, és a kapott zscore változókkal végeztük el a k-means klaszterelemzést.

3. táblázat: A rituális sűrűség alapján alkotott klaszterek (zárójelben a csoporttagok száma)

	Alacsony (78)	Átlagos (80)	Magas (34)
Média	0,381058836	0,332139198	-1,659792175
Közösségek	0,750271456	-0,43854928	-0,680130799
Szabadidő	0,738603012	-0,372006397	-0,846229758
Család	0,524608431	-0,168406599	-0,80726264

Forrás: Saját szerkesztés 2015.

A minta településtípusok szerinti eloszlását vizsgálva az látható, hogy a kisvárosi fiatalok döntő többsége alacsony vagy átlagos rituális sűrűségű környezetben él, csak minden hetedik válaszadóra jellemző a magas rituális sűrűség, ami a különböző településtípusok között a legalacsonyabb érték. Az adatok alapján a kisvárosi fiatalok valamivel nyitottabbak, elfogadóbbak, mint kortársaik, bár ez nem szignifikáns különbség. Továbbá nem várható a közeljövőben, hogy ezek a fiatalok jelentősen radikalizálódnának.

4. táblázat: A különböző településtípusokon élő fiatalok eloszlása a különböző rituális sűrűségű csoportokban (százalék)

	Alacsony rituális sűrűségű környezet	Átlagos rituális sűrűségű környezet	Magas rituális sűrűségű környezet
A teljes mintában	40,6	41,7	17,7
Falu, község	43,5	34,8	21,7
Kisváros	42,9	42,9	14,2
Megyeszékhely	35,5	45,2	19,3

Forrás: Saját szerkesztés 2015.

A további keresztábrák elemzések alapján viszont az is látszik, hogy az alacsony és átlagos rituális sűrűség esetében nagyobb az elvándorlási szándék, ami ezen a területen is éreztetni fogja negatív hatását.

IDŐPERSPEKTÍVÁK

Philip Zimbardo és munkatársai immár 30 éve foglalkoznak azzal a kérdéssel, hogy az emberek időhöz való viszonya milyen mértékben határozza meg cselekedeteiket, sorsukat. Mindenkinek van valamilyen nexusa a múlttal, jellel és jövővel, ám

nem mindegy, hogy ez a viszony negatív-e vagy pozitív, illetve, hogy a különböző idősíkok közül melyik mennyire fontos az egyé számára (ZIMBARDO–BOYD, 2012). Az alapvetően empirikus tapasztalatokon alapuló kutatásaik eredményeként (melynek során kifejlesztettek egy 56 tételből álló kérdőívet – ZTPI: Zimbardo Time Perspective Inventory) be tudtak azonosítani öt, a nyugati világra jellemző időperspektívát, melyeket legjobban a ZTPI egy-egy állításával lehet bemutatni:

- Múltnegatív: „A múltban sok sérelemben és elutasításban volt részem.”
- Múltpozitív: „Könnyen eszembe jutnak szép idők boldog emlékei.”
- Jelenfatalista: „Életem menetét olyan erők irányítják, amelyeket nem tudok befolyásolni.”
- Jelenhedonista: „Szívesen vállalok kockázatot, hogy izgalmat vigyek az életembe.”
- Jövőorientált: „Képes vagyok ellenállni a kísértéseknek, ha tudom, hogy elvégezni való munkám van.”

Természetesen ezek ideáltípusok, nem tisztán jellemzőek egy-egy emberre, ám az alapján, hogy mely perspektívák jellemzőbbek, nem csak a cselekvésekre, viselkedésekre lehet következtetni (például egészségre káros szokások gyakorisága, kockázatvállalás, feltűnősködő, harsány megjelenés, stb.), hanem összefüggéseket lehet kimutatni különböző pszichológiai jegyekkel is. Például a múltnegatívak és jelenfatalisták az átlagosnál szorongóbbak, depresszióra hajlamosabbak, agresszívebbek, érzelmileg instabilabbak, alacsonyabb önbecsülésűek, gyengébb teljesítményre képesek, míg a múltpozitívak és jelenhedonisták boldogabbak, vidámabbak, kreatívabbak, érzelmileg stabilabbak. A jövőorientáltak pedig fegyelmezettebbek, céltudatosabbak, őszintébbek társaiknál (ZIMBARDO–BOYD 2012).

Az időperspektívák vizsgálatához az operacionalizálás dilemmáját a minden részletében kidolgozott és tesztelt, de éppen ezért nagy időigénnyel bíró kérdőív jelentette, ami túlfeszíteni látszott a vizsgálat kereteit. Azonban a Szegedi Tudományegyetem Pszichológia Tanszéke – amely elsőként kezdett hazánkban foglalkozni az elmélet alkalmazhatóságával – kifejlesztett egy 17 elemre redukált kérdéssort, amely – ha nem is olyan tökéletesen, mint az eredeti – sikeresen azonosítja be az időperspektívák erősségét. Ez már alkalmasnak látszott a feltáró vizsgálatban való alkalmazáshoz, természetesen nem vetve el az eredeti kérdéssor későbbi alkalmazását.

Az időperspektívák esetében a szegediek által alkalmazott módszertan alapján az átlag feletti értékeket³ vettük figyelembe. Bár az elemzés során nem találtunk

³ Az időperspektíva-kérdőív ötfokú skálájának értékelésénél – a Szegedi Tudományegyetem Pszichológiai Intézete által használt módszertan alapján – az egyes időperspektívákat meghatározó kérdésekre adott válaszok értékeit összeadtuk, és a múltpozitív időperspektívánál 13-as értéktől (három kérdés), a múltnegatív időperspektívánál 15-östől (négy kérdés), a jelenhedonista időperspektívánál és a jelenfatalista időperspektívánál 12-estől (három-három kérdés), a jövőorientált időperspektívánál pedig 19-estől (négy kérdés) került be egy-egy fiatal az egyes időperspektíva csoportokba.

szignifikáns kapcsolatot a településméret és az egyes időperspektívák között, de az 5. táblázatban jól látható, hogy a kisvárosi fiatalok inkább pozitívan viszonyulnak a múlthoz és a jelenhez, ami határozott előnyt jelent az élethelyzeteik szubjektív értékelésében, ám kevesebb, mint ötödük jövőorientált, ami a határozott célok, jövőképek megalkotásában jelent számukra hátrányt.

táblázat: A különböző településtípusokon élő fiatalok eloszlása az időperspektíva csoportokban (százalék)

	Múltnegatív	Múltpozitív	Jelenfatalista	Jelenhedonista	Jövőorientált
A teljes mintában	24,4	44,0	13,0	39,9	15,5
Falu, község	28,3	37,0	8,7	32,6	21,7
Kisváros	22,4	45,9	10,6	44,7	18,8
Megyeszékhely	24,2	46,8	19,4	38,7	6,5

Forrás: Saját szerkesztés 2015.

A mintába került Hajdú-Bihar megyei kisvárosi fiatalokra tehát egy „Carpe Diem” típusú életszemlélet jellemző a leginkább.

ÖSSZEGRZÉS

Tanulmányunkban egy kérdőíves kutatás eredményeinek segítségével próbáltuk meg a Hajdú-Bihar megyei Z generációs kisvárosi fiatalok jövőképét befolyásoló tényezőket bemutatni. Arra kerestük a választ, hogy a térség hátrányos helyzete, a (sok esetben hiányos) helyben elérhető szolgáltatási paletta vajon meghatároz-e egy domináns forgatókönyvet a lehetséges jövőalternatívák közül.

A kérdőíves vizsgálat eredményei alapján a kisvárosi fiatalok élethelyzetei és jövőképei néhány esetben eltérnek a más típusú településen élő kortársaikétól. A szabadidő felhasználás kapcsán mért különbségek háttérben a helyben elérhető szolgáltatások sokszínűségét valószínűsítjük, ám ezek nem befolyásolják lényegesen a szabadidős tevékenységek jellegét és volumenét, azaz a kisvárosi fiatalok találnak maguknak érdekes és tartalmas elfoglaltságokat. Erre utal, hogy alacsony körökben a magas rituális sűrűségű környezetben élők aránya, egyelőre nem várható, hogy az interakciók palettája beszűkül, és befelé forduló, zárkózott társadalom alakulna ki ezeken a településeken.

Érdekes és további vizsgálatokat érdemlő eredmény továbbá, hogy a mintába került kisvárosi fiatalok többsége a defenzív, az egyén pszichés biztonságát előtérbe helyező jövőstratégiát preferálja, illetve, hogy felülreprezentáltak körökben a

jelenorientált időperspektívák. Az előbbi alacsonyabb kockázatvállalással, az utóbbi a céltudatos jövőépítésre fordított alacsony mértékű erőforrás mozgósítással jár együtt, amelyek egyelőre nem biztatóak a kisvárosok felzárkózásának – így az ott elérhető életszínvonal növekedésének – szempontjából.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 10 kérdés az ifjúságról, *Magyar Ifjúság 2012 kutatás első eredményei* (2012), Budapest: Kutatópont
- Beluszky P. – Györi R. (1999): A magyarországi városhálózat és az EU-csatlakozás. *Tér és Társadalom*, 13(1-2), 1–30.
- Collins R. (2010): Szituációs rétegződés: Az egyenlőtlenség mikro-makro elmélete. In Angelusz R. – Éber M. Á. – Gecser O. [szerk.]: *Társadalmi rétegződés olvasókönyv*. http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0010_2A_19_Tarsadalmi_retegzodes_olvasokonyv_szerk_Gecser_Otto/ch07s06.html#ftn.id630910 Letöltés ideje: 2015.09.06.
- Czibere I. (2014): Települési és regionális egyenlőtlenségek a 18-29 éves ifjúsági korosztály körében: munkaerőpiac – jövőtervezés – érvényesülés. In Nagy Á. – Székely L. [szerk.]: *Másodkézből – Magyar Ifjúság 2012*. Budapest: ISZT Alapítvány – Kutatópont
- Fuchs, S. – Case, C. (1997): *Az előítélet, mint életforma*. In Lengyel Zsuzsa (szerk.): *Szociálpszichológia szöveggyűjtemény*. Budapest: Osiris Kiadó
- Gábor K. – Kabai I. – Matiscsák A. (2003). *Az információs társadalom és az ifjúság*. Szeged: Belvedere Meridionale
- Giddens, A. (2008): *Szociológia*. Budapest: Osiris Kiadó
- Jancsák Cs. (2009) Miért jó a rossz a jóban?: A kétfarkú kutya jelenség megértése felé. In: Biró I. [szerk.]: *Csatlakozás az Európai Ifjúsági Térséghez 3.0*. Szeged: Európai Ifjúsági Kutató-, Szervezetfejlesztő és Kommunikációs Központ (EIKKA), 29-63
- Jancsák Cs. (2013): *Ifjúsági korosztályok korszakváltásban*. Budapest: Új Mandátum Könyvkiadó
- Kátai G. (2006): *Gondolatok az ifjúságpolitikáról és eszközeiről*. Szeged: Belvedere Meridionale
- Kozma T. (2006): Regionális átalakulás és térségi viszhang. A „partiumi” felsőoktatás esete. In: Juhász Erika [szerk.] *Régió és Oktatás – Tanulmánykötet*, Debrecen: Debreceni Egyetem
- KSH (2014): *Hajdú- Bihar megye számokban*. http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/regiok/mesz/09_ha_14.pdf
- KSH (2015): *Statisztikai Tükör 2015/92*. <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mpf/mpf1509.pdf>

- Prensky, M. (2001): *Digitális bennszülöttek, digitális bevándorlók*. http://goliat.eik.bme.hu/~emese/gtk-mo/didaktika/digital_kids.pdf
- Murányi I. – Szabó I. (2007): Középiskolások előítéletességének egy lehetséges magyarázata: az életforma. *Educatio*, 16. évf. 1. sz. 38-49.
- Nováky E. (2008): *A változás és a jövő kapcsolata*. In: Nováky Erzsébet [szerk.]: *Változás és jövő: Tanulmánykötet*. Budapest: Püski Kiadó
- Ruff T. (2013): *Ifjúsági mobilitás: hajlandóság, lehetőségek és tervek*. In: Székely L. [szerk.]: *Magyar Ifjúság 2012 – Tanulmánykötet* Budapest: Kutatópont
- Somlai P. (2007). A posztadoleszcensek kora. In: Somlai P. (szerk.), *Új ifjúság*. Budapest: Napvilág Kiadó. 9-43.
- Somlai P. (2012). Nemzedéki konfliktusok és kötelékek. In: Bauer B. & Szabó A. (szerk.), *Arctalan (?) nemzedék: Ifjúság 2000-2010*. Budapest: NCSSZI.
- Szabó K. (2015): A Z generáció jövőképe. In: Torgyik Judit [szerk.]: *Százarcú pedagógia*. Komárno: International Research Institute s.r.o.
- Szócs A. (2013): *Egy régió vonzereje – Észak-Alföld a fiatalok szemével*. Kézirat
- Tari A. (2011). *Z generáció*. Budapest: Tericum Kiadó Kft.
- Zimbaro, Ph. – Boyd, J. (2012): *Időparadoxon*. Budapest: HVG Kiadó